

ב מ ע ר ב ו ל ת

גלויי לב, בכל הפחות בשטח היצירה הרוחנית, בו אין להן, למפלגות שליטה כל שהיא. ברם, עלינו לדעת, כי מכל אותם השקרים של רעמולה פרובינציאלית, שהוכינו בהם בחיים הצבוריים, ביצירה, ומוסדותינו העליונים כהנה וכהנה, לא תצמח טובה לא לדורנו ואף לא לדור הבא; זה ימצא בכל היותר ספרי תעמולה גרועים או טובים המשחירים באותיותיהם, כמעידים על דור עקר, שלא ידע להקים וליצור מתוכו, אלא אותה ספרות התעמולה, שבה מחנכים את האומה זה שנים.

במקום יצירה רוחנית — בא סורוגט של ספרות תעמולה. הרי, אין יכולים כבר אצלנו לחשוב אחרת. הכל נראה רק מבעד לשפופרת של תעמולה, כה הרבו "לתעמל" עד כי נשארנו קרחים מכאן ומכאן.

ח

ואין פלא בדבר, ספרותנו היא כיום בכל היותר ענין של "פשטידא לשברת". לא חרדה ליצירה בהקף רחב, לערכים רוחניים, שיהיו לברכה לדורנו, כי אם שמירה על אותו "הקוגל לשבת", שבו הורגלנו זה שנים. מה אנו ומה אחריותנו, באם בקלות כזאת השלמנו עם המצב המדהים והמסכיף ביצירתנו?

הלא, בדור האחרון זנקו ממחבואי סמטאות של עירות יחידים צמאי יצירה, צמאים לצבע, למלה לצליל, לצורה; צחה צמא הלך הצעיר למצוא לו מקלט להזיותו בעולם היצירה הרוחנית, לשפוך את נפשו בעולם, שכולו יצירה, כולו פלאי-פלאים. פתאם, באמצע הדרך — ואנו עומדים כאביונים בפתח. ספרותנו אינה קיימת, ואין להתפלא על כך, זה מכבר אפשר היה לראות את הנולד, וכי ספרות אחרת יכולה לצמוח מעל דפי אותה העתונות השבתית-השכלתית, שכל ענינה מליצה לתפארת, שמירה על הגבול וקפאון, קפאון של אין אונים ושל חוסר טעם? כי ספרותנו לא היתה לענינו של דור יוצרים כי אם ענינם של עיתונאים מפלגתיים, המשתייכים, בטעמים הספרותי, לדור הארכיאולוגיה הספרותית, של רצונותם נכשלי-כשרון, המעמידים פנים של שופטים מושבעים עליונים, הממונים על טוב הטעם במדינתו הליפלופטית. אולם, פי אלף גרוע, כשסופרים, ודוקא סופרים מיובילים, מעמידים פנים של אותם הריצונותים ממש, וכי מהי ריציונותיות קלוקלה זו, באם היא אינה באה להעפיל דור יוצרים חדש, כי אם לשם התהדרות עצמית: "ראו כמה אני מומחה ב..." אותה עקימת חוטמם האומרת: "ראו מה גדולים אנו", כמה מן הקופיות בכל משחק זה? אח, רחמנא ליצלן.

מעט המסורת, אשר לספרותנו — וכי כמה שנים בכלל קיימת ספרותנו החדשה? — הספיק כבר להכמיש אורת היצירה; וכלהכעיס אין רוצים להרפות ממנה, אין רוצים להיות חפשים בתפיסת הבעיה המסובכה של יצירתנו הרוחנית.

במדה ידועה, ורק מנקודת ראות מסוימת, טוב המצב דוקא בצירור; אין הצייר קשור במסורת זו או אחרת, הוא יודע במפגע שאין לו מה לצפות מן הריצונות, ברור לו למדי, לפעמים עד כדי זועה, שהריצונות הוא עם-הארץ גמור בשטח הציור, והוא נאלץ להשען על כוחות עצמו, ועל כוחות חבריו, ויש בינינו כמה ציירים, שאין לגמרי להתבייש אתם.

היינו יכולים להיות גאים על כך, שבמשך שנים מספר ללא מסורת כל שהיא צמח לנו דור ציירים, בעל שעור קומה, אשר כבש לו הצבע ועומד כיום בשורות הראשונות של היצירה הציורית בעולם.

אין לנו דרך אחרת מאשר להעמיד את האמנות במרכז חיינו הרוחניים. אם גם תקף אותנו פחד פתאם מפני קסמי היצירה הזאת, דבר מה סתום מבצבץ מתחת לסף ההכרה ומנסה להתגונן בפני הצללים, שהוא רואה, מהו החשש? ! אמנם, חוששים אנו לחתחתי דרכים מסחררים: אחריות, תשובה, הגבה, אימוץ כל כוחותינו הרוחניים, הגופניים, ואף אמצעינו הכספיים. כי היא אינה סובלת יחס של דור-פרצופיות, היא אינה התבעעות פתטית מעל פני השטח, היא מכריחה ומחייבת חדירה לפני ולפנים של כל ההויה, היא הנה כיום נשמת כל חי, אשר אות הרוח חרות במצחו.

לכך, נדמה, אין אנו רגילים כבר, הוכינו באותה השטחיות הפוגמת, שאינה מרפה מאתנו, ועושה שמות בחיינו הרוחניים.

אפס, אין לנו דרך אחרת, אם גם יחסנו לכל בעית היצירה האמנותית בתוכנו, כמרכז לחיים רוחניים, הוא משום מה פחורז מרצונותי-עיתונאי, אנו משתמטים מתשובה ברורה, חסרים אנו חרדה לקנינים רוחניים; לכך אין חרדים כבר אצלנו, לכן גם הננו מתהלכים היום מחוסרי פרצוף רוחני כל-שהוא. מנחלת העבר: מסורת, צורות מקובלות, אפני מחשבה ובטוי משומשים, שהוקים — טרם השתחררנו, תמיד מציצים אנו מאחורינו, צעדינו אינם בטוחים כי אין אנו צועדים כיום לאור איוו אידיאה רוחנית גדולה, עלוב הדור ואבל בכל צווחותיו, היינו לגמדים זחלנים על פני הקרקע, הלופתים, אפילו לא עמודי התמול, כי אם עפרות אדמה, ואיננו — איננו יכולים להאזר, גם בשטח אחר רב ערך לאומה כולה, להאזר ולהעפיל למפעלים גדולים, יותר מכל פוחדים אנו מפני צל עצמנו, מפני המאמץ, כה שלווים היינו בכל תיפלות חיינו, עד כי שום דבר אינו עלול להוציאנו מתרדמת-אחר-הצהרים המתקתה, ומשום, שבמצב הענינים דהאינדא בחברות עולם כולו, לא כל שכן אצלנו, אין מוצא אחר, עלינו, ולו גם בעל כרחנו, למצוא באמנות על כל מקצועותיה מבוץ רוחני.

כמובן, שלכך לא חוננו, אבל אחרת אי-אפשר, כי מני אז הדת — הכוונה לדת יוצרת, מעפילה, כגון החסידות, ההורסת צורות מסורת וחותרת לגלויים חדשים, דת שאינה קופאה על שמרים בשמירה על תריג מצוות — פשטה את הרגל והיתה לענינם של הרבנים לבד, והפילוסופיה הלכה בעקבותיה וחדלה מלהיות עולם האמת דהמחלטת, כי אם ענינם של מצחצחי מלים ורעיונות, מוצצי-אצבעות, — הרי שהאמנות הנה המקלט האחרון לרוח היוצרת שבאנושיות כולה, אין מה לחשוש, כי כל חשש, הוא לנו רק סטירת לחי, אל נא נעמוד כאותם הגולמים המצפים לגס מן השמים, הוטל עלינו לתת תשובה ברורה, כי הדבר אינו סובל דחוי כל-שהוא, אין אנו מרגישים בעזובה האיומה, — השוררת בעולמנו הפרובינציאלי, ואולי, טוב לנו לשכב בתוך הבצה החברתית, ובלבד שלא לאמץ את מוחנו, הן, לכך הגענו זה כבר בחיינו הצבוריים, בחנוך הדור הצעיר, בפרצוף בית הספר, ובשטח הרוחני זה מכבר-מכבר השלמנו עם הקלוקלות שבחברתנו, לא, לא השלמנו, ואי-אפשר גם להשלים, מוכרח לבוא שנוי ערכים בשטח זה, הוא מוכרח לבוא בעל כרחם של כל אלה, המעוניינים, המעוניינים במאד מאד, ליישן אותנו, המעוניינים בכל הליבונוטניות הקלוקלה, שהשתרעה על חיינו ומראה את אותותיה, — ובירושלים בפרט, אל נא נרמה את עצמנו נהיה

ואף חוסר שאיפה להפעלה לערכים תרבותיים גדולים. לכל דבר יש דורש, יש דואג, מבלי לדבר על מחלקות, מנהלים מזכירים, תקציבים — רק היצירה הרוחנית. זו נשמת אפו של הלאום, זו תמצית לשדה של האומה — הפקר היא. והיכן כאן שובע תרבותי? היכן הם אלה המתמרים להיות שבעי תרבות איזו שהיא? לא, זהו רק שקר, ולו גם שקר מוסכם, כי גם הם אינם אלא ככל אותה הפסידו-אינטליגנציה היהודית בכל אתר ואתר סרסורים לכל דברי עברה.

ומכפנים? אין חרד לגורל האומה, אין חרד להרחבת גבולין, לכבוש עמדות — הכל הכל נסחף בתלם, במסלול, הכל בדרך לאבדון, לטמיון של חורבן. אנחנו הוכינו סנוורים, טומטמנו עד כדי כך, שאין לנו רוצים לראות את האמת האיומה, המקפאה.

וכי אין זאת דוגמה מאלפת לכל האנדרלמוסיה שבחינו: באם תיאטרון כ-הבימה" כמעט שאינו מציג את -כתר דוד", אחד ממחזותיו המעולים ביותר מבהינה אמנותית שהוכנו פעם כאן, בארץ? וזה, בשל תנועת השסוי, שהתנהלה במשך שנים מעל דפי עתונותנו כנגד מחזה זה, שמבהינה אמנותית, עולה על כל ההצגות, שמישהו הכין בארץ. וכי עובדה קטנה זו אינה דיה לציין את הירידה בדרגה התרבותית, שבה אנו נמצאים כעת. מי אשם בזה, אם לא כל אותו צבא ריצנזנטים ומבינים, המתמרים להיות ליוצרי דעת הקהל, ומטביעי חותמם על חיינו התרבותיים. ואין בכך כל הכדל, אם אלה הם עיתונאים, משוררים או סופרים מיובלים, שלפתע פתאם מופיעים כמומחים מסופקים, מסופקים עד למאה, לכל דבר שביצירה האמנותית.

ג. ט.

אולם, מהו הדור, אשר אינו יודע לפול אפים ארצה, משתטח בפני הטרגדיה המכרסמת של עלם פלאי, כאמידאו מודילייני, בפני הוד הזעם המקסים של המכשף הגדול בציור, חיים סוטין, ואינו יודע להקשיב לשירה הלירית, המפעפעת ושופעת של מנקס?

ומה יודעים אנו כאן על כוחות רעננים, המזנקים לעולם היצירה מתוך רעב לפת לחם ולצבע, מעט צבע וברד — הצמאים לשפוך נפשם בשלל צבעים מצבעים שונים. מי יודע על ענויים וימים אפורים של דור ציירים רענן גם אצלנו? מי מתעניין בכך?! אין להעלים את העין, כי במעט השנים האחרונות צצו לנו כמה וכמה ציירים, שחדוריים אחריות חותרים לחופי יצירה חדשים, ואולי, מפני ששום מסורת לא עמדה להם לשטן, לא היו צריכים אלה להציץ מאחוריהם כחוששים לסטיה זו או אחרת, חפשים לגמרי מצללי דהמסורר, חפשים ללכת ולטול את אשר אפשר לטול מגדולי הציור בעולם לציורם הם. אין להם לא עורכים לשבת, — ואף לא ריצנזנטים. חפשים מכל עול העבר, מכל "תוכן" צבורי-פובליציסטי, העושה לא מעט שמות בספרות ובשירה, יכולים הם, ולו גם מתוך עוני ורעב, לגשת אל הברד משתקעים בתוך הצבעים, מריחים את הריח הבריא ומשכר של הצבע. יכול המשורר לקנא בהם.

היכן הוא האמן החפשי? אין זאת אלא כבול הוא בשרשרות של סייגים — הרגלים, נמוסים של אותה החברה, שאינה רוצה לדעת ולא כלום על חדוש ערכים תרבותיים. וכי עוורים אנו עד כדי כך שאין לנו רואים להיכן עלולים דהדברים להובילנו?

מהי כאן מלחמת הפרט באוירה הכללית הזאת, שנתהוותה בארץ במשך השנים המועטות, אוירה של חנק, של חוסר כל גדלות תרבותית

אסתר ראב

יְתוּמוֹת וְאַבִּין

כִּי־יִזְעַקְנָה נַקְלָתַי

וְהִנְנִי מְנַחֵת פֶּאֵן:

אִף אֶתֶם —

פְּאֻכְנִים, זְרוּעִים סְבִיבִי

רוֹמְמִים — קְלִיֹּת לֹא שָׁחַר,

קְתִפְלוֹת — צְרוּף־יָמִים,

קְאֵלִים סְבִיבִין

בְּהִי עַרְבָּיִם:

קָלָל אִין אֲוִיר,

קָלָל מְעַזֵּר — אֶפְסִים

וְנָגַהּ — גִּישוֹת פְּאֻבֶּק פְּסָפְקִי,

נִכְנֵג בְּכִכִּי —

קָלָל שׁוֹב קָלָל שְׁנִית

קָלָל — —